

De weg van zelfkennis

- Radha Burnier

Deze brochure bevat de zogenoemde 'Blavatsky Lecture' die Radha Burnier, sinds 1980 internationaal-presidente van de Theosophical Society (Adyar), op de Jaarlijkse Conventie van de Theosophical Society in Engeland in 1979 heeft gehouden.

Oorspronkelijke titel: *The Way of Self-knowledge*

Oorspronkelijke uitgever: TPH Adyar, Madras, India

Vertaling: Lies van Vledder

Derde druk: 1998

© 1979 The Theosophical Society in England

© 1992 Nederlandse vertaling TVN, Amsterdam

Vormgeving en typografie TVN, Amsterdam

Theosofische Vereniging in Nederland

Tolstraat 154

1074 VM Amsterdam

telefoon 020 - 676 56 72

fax 020 - 675 76 57

e-mail info@theosofie.nl

website www.theosofie.nl

*Om nirwana te bereiken
moet men zelfkennis bereiken*

*en zelfkennis is het kind
van liefdevolle daden*

uit: De Stem van de Stilte

MEVROUW H.P. BLAVATSKY,¹ ter ere van wie deze Lezing is ingesteld, was, om met haar leraren te spreken, 'een vrouw met heel bijzondere en wonderbaarlijke gaven.' Ze was niet alleen begiftigd met dat wat in de ogen van de wereld gaven zouden lijken, namelijk met kunstzinnige vermogens en een uitzonderlijk briljant intellect, maar ook met een scherpzinnig waarnemingsvermogen dat haar in staat stelde tot de verborgen waarheden van de natuur en van het leven door te dringen. Ter ere van haar en uit dankbaarheid voor haar, zullen we hier proberen het probleem van de gebondenheid en bevrijding van de mens te begrijpen, een probleem waar zij veel licht op geworpen heeft, maar dat ieder voor zichzelf door eigen inspanning moet begrijpen en ontrafelen, al wordt hij misschien wel geholpen door wijzere gidsen.

HPB heeft zonder aarzelen verklaard dat theosofie niet zozeer een religie is, alswel Religie zelf. Het is de wijsheidsreligie die de bron is waaruit alle godsdiensten voortkwamen, die onderwezen zijn in de wereld. Het is 'die Goddelijke Wijsheid die alleen de Goden bezitten.'² Het is het ontsluiten van oude, heel oude waarheden. En hoewel dit in veel vormen is weergegeven, blijft het toch de geheime wijsheid of de geheime leer, die in het oude India bekend stond als *gupta vidya*, want de essentie ervan kan niet worden overgedragen, omdat het zich openbaart en omdat het een tevoorschijn treden is van vermogens die tot dan toe sluimerend zijn geweest. 'De verlichting moet van binnenuit komen.'³

Om met de woorden van HPB te spreken: 'Een religie in de ware en enig juiste zin van het woord, is een band die alle mensen met elkaar verenigt - niet een aantal dogma's en geloofsovertuigingen. Religie op zichzelf, in de ruimste betekenis, is dat wat niet alleen mensen, maar ook *alle* wezens en alle *dingen* in het hele universum in één groot geheel verbindt.'⁴ Het is een zo universele en allesomvattende band van eenheid, dat geen mens en geen stofje van goden en stervelingen tot aan dieren, grassprietjes en atomen - buiten het licht ervan kan vallen. Op de waarheid van zo'n wijsheidsreligie, die ook als 'theosofie' bekend staat, is het eerste Doeleinde van de Theosofische Vereniging gebaseerd. Dit omvat de bevordering van een universele broederschap zonder onderscheid.

1 In het vervolg aangeduid als HPB.

2 HPB, *De Sleutel tot de Theosofie*.

3 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 49.

4 *Lucifer*, vol. 3.

De universele broederschap waarop de Theosofische Vereniging doelt, kan geen zwakke broederschap zijn, een oppervlakkig samenkomen van mensen, of een verlangen om betere sociale verhoudingen te bewerkstelligen.

Zij moet veel dieper zijn geworteld en moet diegenen die de doelstellingen van de Vereniging accepteren, voeren tot een steeds sterker wordend besef van dat Ene Zijn als het beginsel dat leven geeft aan allen en dat ook de band van eenheid vormt die allen verbindt. Universele broederschap moet een 'regenererende en praktische' kwaliteit en kracht hebben, wil zij werkelijk waardevol zijn.

WEET DOOR PERSOONLIJKE ERVARING

Zij die serieus theosofie bestuderen moeten meer willen doen dan het alleen maar theoretisch bestuderen van de waarheden die in theosofische literatuur worden onderwezen. Zij moeten ernaar streven om de waarheid te leren kennen door middel van hun eigen persoonlijke ervaring, met als doel de wijsheid en kracht te verkrijgen die nodig zijn om anderen effectief en deskundig te kunnen helpen, en niet blind en op goed geluk.⁵ Alleen naarmate de fundamentele waarheid van het Ene Ondeelbare Bestaan geleidelijk beter wordt beseft door de bestudering van wat wij 'theosofie' noemen, kunnen we werkelijk spreken van theosofie. Intellectuele speculatie en discussie over kosmologische of antropologische thema's en het verstandelijk kennen van een aantal details uit de aanzienlijke hoeveelheid theosofische literatuur die tot onze beschikking staat, is op zichzelf niet hetzelfde als weten wat theosofie is. 'Inzicht in de hogere fasen van het menselijk wezen op deze planeet kan niet worden bereikt door het verzamelen van kennis alleen. Geen enkel boek, zelfs niet een boek met daarin de meest zorgvuldig geordende informatie, kan aan de mens het leven in de hogere werelden openbaren. Men moet door persoonlijke ervaring kennis van spirituele feiten verkrijgen.⁶ De term 'hoger' betekent in spiritueel opzicht *volmaakter*, zoals de schrijver van de zin ergens anders heeft uitgelegd.

Zoals gezegd wordt in de brochure met de titel *Mevrouw Blavatsky over de studie van theosofie*: 'Het is volkomen nutteloos om naar anderen te gaan van wie je veronderstelt dat zij enigszins verder gevorderd zijn en hun te vragen om een 'uitleg' van *De Geheime Leer* te geven. Dat kunnen zij niet. Als zij het proberen, dan bestaat alles wat zij kunnen geven slechts uit pasklaar gemaakte exoterische weergaven die in de verste verte niet op de Waarheid lijken. Zo'n uitleg accepteren betekent onszelf vastleggen op verstarde ideeën, terwijl de Waarheid uitstijgt boven ideeën die wij kunnen formuleren en uitdrukken.' Exoterische interpretaties zijn alleen nuttig als je ze als wegwijzers gebruikt. 'Als je denkt dat je uit *De Geheime Leer* een bevredigend beeld van de samenstelling van het universum kunt krijgen, dan zal deze studie je alleen maar verwarren. Het boek is niet bedoeld om zo'n definitieve uitspraak over het bestaan te doen, maar om je *naar de Waarheid te leiden*.'

5 HPB, *De Sleutel tot de Theosofie*.

6 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 11.

H.P. Blavatsky geeft het advies om bij de studie van *De Geheime Leer* - je zou net zo goed kunnen zeggen, bij de studie van theosofie - bepaalde fundamentele waarheden in gedachten te houden, waarvan de eerste, volgens haar, de fundamentele Eenheid van alle bestaan is. Als je, terwijl je studeert, leeft en handelt, vasthoudt aan deze waarheid, op welk niveau dan ook, ontstaat er een religieus bewustzijn dat het begin moet zijn van ware theosofische kennis. 'Geest of Leven is ondeelbaar.'⁷ 'Elk molecuul maakt deel uit van het universele leven.'⁸ Religieus bewustzijn is het gericht zijn op het ondeelbare Ene en de intuïtieve glimp van de waarheid van het Ene. Omdat theosofie zelf niets anders is dan Religie in de diepste zin van het woord, moet de studie ervan een dergelijk religieus bewustzijn doen ontstaan. Hier zouden we kunnen denken aan die veelzeggende uitdrukking, dat de eerste stap de laatste is.⁹ Misschien kan dit zo worden uitgelegd dat het onder andere betekent dat, als men in een bepaalde richting vooruitgang wil maken, zelfs de eerste stap in die richting moet worden gezet, en niet in de tegenovergestelde. De tegenovergestelde richting zou slechts naar onwaarheid voeren. Als iemand daarom de wijsheidsreligie werkelijk probeert te begrijpen, dan moeten zijn studie, leven en handelen vanaf het begin zodanig zijn dat daaruit een besef van iets religieus ontstaat, dat hem in de goede richting voert.

HPB legt de waarheid van eenheid als volgt uit: 'Deze eenheid is iets heel anders dan de gebruikelijke opvatting van eenheid - bijvoorbeeld wanneer we spreken van een natie of leger als een eenheid... het bestaan is één Ding, niet een verzameling van zaken die met elkaar verbonden zijn. In wezen is er één Zijn. Omdat het absoluut is, is er niets daarbuiten. Het is Al-Zijn. Het is ondeelbaar, anders zou het niet absoluut zijn. Als een deel ervan kon worden afgescheiden, dan zou het overblijvende deel niet meer absoluut zijn, omdat er onmiddellijk sprake zou zijn van een vergelijking tussen het overblijvende en het afgescheiden deel. Vergelijking is onverenigbaar met enig idee van absoluteheid.'¹⁰

LIJDEN EN HET KWAAD

De Katha Upanishad, een oud geschrift, verklaart dat hij die hier (namelijk in de schepping) alleen verscheidenheid ziet, van de ene dood naar de andere overgaat. Het is nauwelijks nodig om te zeggen dat het komt door het zien van diversiteit, dat de mens zijn eigen lijden scheidt. Door een scheiding tussen 'mij' en 'jou' en alle anderen te maken, is hij zijn hele leven bezig met het beter willen zijn dan anderen, met conflicten, met het zonder succes proberen steeds meer te worden - machtiger, belangrijker, beroemder, enzovoort. Omdat de ogen van de mens nog niet verlicht zijn door religieus inzicht, zijn de aard en het leven van de mens miljoenen jaren hetzelfde geweest.

7 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 13.

8 *Idem*, nr. 14.

9 Deze uitspraak is van J. Krishnamurti.

10 *Mevrouw Blavatsky over de studie van theosofie*.

Een wijze heeft, hierop wijzend, geschreven: 'Het is nu hetzelfde als miljoenen jaren geleden: vooroordeel, geworteld in zelfzucht, een algemene onwil om een gevestigde orde van dingen op te geven voor nieuwe wijzen van leven en denken... trots en een koppig verzet tegen de Waarheid, indien deze hun eigen voorafgaande meningen onhoudbaar maakt, dit zijn de kenmerken van uw tijd.¹¹ Elke maatschappijvorm die door de mens is gestructureerd wekt al die emoties, gedachten, theorieën en handelingen die naar een nog verdergaande scheiding leiden en toenemend leed tot gevolg hebben, en houdt ze in stand. Het kwaad en het lijden zijn de gezamenlijke producten van de onwaarheid in het verdeelde en verdeeldheid zaaiende denken van de mens.

Maar lijden en het kwaad bestaan alleen in de wereld van de mens. Want hoewel dieren ook lijden - helaas lijden ze vreselijke pijn ten gevolge van de wreedheid van de mens, kennen ze geen verdriet. Dat is slechts het lot van de mens, want verdriet speelt zich af in het denken. Verdriet is een deel van het onderworpen zijn van het denkvermogen aan het verleden. Het is de herinnering aan vroegere ervaringen en een vooruitblik op komende gebeurtenissen, en het zelfbewustzijn van het denken over de eigen omstandigheden. Ook het kwaad bestaat alleen maar in de wereld van de mens. De natuur kent geen slechtheid. Een tijger die een hert bespringt, handelt in overeenstemming met zijn aard, onbewust en onschuldig, vrij van kwade bedoelingen. Maar, begiftigd met een denkvermogen en het vermogen om te denken over goed en kwaad, scheppen mensen het kwaad doordat ze afgedwaald zijn van hun eigen ware aard en hun onschuld, en doordat zij hun spontaniteit verloren hebben. Alles wat wij als kwaad beschouwen is het resultaat van menselijk handelen. 'Het echte kwaad komt voort uit het menselijk verstand en de oorsprong ervan ligt geheel bij de mens die redeneert en zich losmaakt van de Natuur. De mensheid is dan ook de enige ware bron van het kwaad.'¹²

WIJSHEID IS 'PRAKTISCH'

De zuiverheid kan worden teruggewonnen als het handelen voortkomt uit een religieus bewustzijn dat geen scheiding kent tussen het 'ik' en de ander. Wijsheid bestaat in een dergelijk handelen. Wijsheid verschilt in alle opzichten van kennis. Kennis in de gewone zin van het woord betekent kennis van feiten. Het is een opeenhoping van informatie. Het vraagt niet om handelen overeenkomstig bekende feiten of informatie. Wijsheid is heel anders van aard, want het kan niet bestaan zonder zich uit te drukken in de kwaliteit van relaties en handeling. Daarom is wijsheid altijd 'praktisch'. Daar waar een kloof optreedt tussen denken en handelen, theorie en praktijk, daar is wijsheid afwezig. Een dergelijke kloof is een ontkenning van de waarheid. Omdat theosofie de wijsheidsreligie is, verlangt het dat er een voortdurende vooruitgang is in het beëindigen van de kloof tussen denken en theorie aan de ene kant en handelen en relatie aan de andere kant. Theosofische studie is alleen waardevol als deze werkelijk de kloof vernietigt.

11 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 1.

12 *Idem*, nr. 10.

Theosofie bestuderen houdt in dat alle contacten en relaties met de wereld op elk vlak moeten leiden naar de realisatie van de ondeelbaarheid van het bestaan. Het zich manifesteren van ontelbare en onbegrijpelijk uiteenlopende vormen in de schepping heeft een doel en maakt deel uit van een plan. Diversiteit houdt het menselijk denken gevangen in illusie, in zorgen en het kwaad, als zij resulteert in competitie en strijd. Maar wanneer je haar bekijkt met een verhelderde blik, dan kan zij het denken ook tot stilte en verwondering verheffen. Door de waarneming van de ongelooflijke diversiteit ontstaat er een veel intenser bewustzijn van de onderliggende eenheid, de ene kracht die leeft en beweegt in de vormen, dan mogelijk was voor het oer-bewustzijn dat zich nooit onder de velen begaf. Dag in dag uit, uur na uur, ontstaan en verdwijnen er vormen in een doorgaande stroom en verandering. Hij die de 'eerste onder de mensen' genoemd werd, de Heer Boeddha, heeft geleerd dat alle samengestelde dingen uiteen zullen vallen. Daar is geen uitzondering op. Alle vormen moeten veranderen, ook al zijn ze mooi en edel. Alle systemen, beschavingen, uiterlijke dingen, moeten vergaan en zullen weer ontstaan. 'Wat is het objectieve leven zelf anders dan een panorama van levendige onwerkelijkheden!'.¹³ De student moet dit beschouwen en erover nadenken en door contemplatieve observatie van de wereld van verschijnselen heen, de achter de verschijnselen liggende kracht van het leven leren realiseren, 'die niet gehoord kan worden, noch gezien of geroken, maar waargenomen wordt door de mens die verlangt waar te nemen.' De wetenschapper weet dat materie weliswaar vernietigd kan worden en van vorm kan veranderen, maar dat energie blijft. De theosoof leert dat alle vormen veranderlijk en samengesteld zijn, maar dat op de ongeziene maar waarneembare gebieden het onveranderlijke en niet-samengestelde aanwezig is. Het dagelijkse leven, dat doorgebracht wordt zonder rustige observatie en nadenken over alles wat zich in de wereld afspeelt, en daardoor geen wenken ontvangt van het onvergankelijke, onverdeelde en onderliggende bestaan, is een toestand van blindheid of wat de *Upanishad* noemt: de toestand van sterfelijkheid. Onsterfelijkheid is alleen weggelegd voor diegene die niet verblind wordt door het gaan en komen van verschijnselen en de diversiteit van vormen, maar die zijn ogen toestaat om steeds gevoeliger te worden voor de innerlijke essentie.

VOEL DE EENHEID IN DE NATUUR

Begrip van theosofie verlangt een beschouwing, niet alleen van de vormen en verschijnselen van de grove, concrete wereld, maar ook van de bewegingen en activiteiten in de psychologische wereld waardoor de mens gebonden is en waardoor hij wordt bepaald. *Licht op het Pad* leert ons: 'Bekijk zorgvuldig al het leven dat jou omringt. Leer op verstandige wijze in de harten van de mensen te kijken. Bekijk met de grootste ernst je eigen hart'. Aan deze woorden wordt het commentaar toegevoegd: 'Bestudeer het menselijk hart, zodat je weet wat die wereld is waarin je leeft en waarvan je een deel wilt te zijn. Bekijk het voortdurend veranderende en bewegende leven dat jou omringt, want het wordt gevormd door het hart van de mensen; en wanneer je hun samenstelling en betekenis leert begrijpen, dan zul je stapsgewijs in staat zijn de wijdere wereld van het leven te begrijpen.'

13 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 16

Ook hier moet de studie van het menselijk denken en voelen niet leiden tot verdergaande verdeling, maar tot het voelen van de eenheid in de menselijke aard.

Bij de beschouwing van de wijze waarop het denken werkt is het gemakkelijk om op de slechtheid in anderen te wijzen en te zeggen 'hij is slecht' of 'hij is lelijk'. Wanneer de mens naar zichzelf kijkt, vervolgt de beschrijving in heel andere bewoordingen; altijd vindt hij dan wel iets goeds, iets dat respect en waardering waard is. Op die manier gaat het proces van verdeling door en wordt het kwaad sterker in de wereld, want in de hele wereld wordt slechts zo gedacht. De talrijke oorlogen om klasse, ras, godsdienst, familie enzovoort, zijn ontstaan doordat er werd gezegd: 'Jij bent zus' en 'Ik ben zo'. Het feit dat alle mensen in die termen denken, altijd maar verdelend en scheidend, is voor een nadenkend individu een helder bewijs dat het menselijk denkvermogen bij iedereen hetzelfde is, want overal maakt het scheidende. De aard van het denkvermogen dat we allemaal delen en dat aan ons allen behoort, is dat het werkt door onderscheid te maken. Het scheidt het beeld van een 'ik', dat opgebouwd is uit de vele beschrijvingen die iemand van zichzelf gemaakt heeft, gebaseerd op de herinneringen uit het verleden en de bewuste vorming van die herinneringen tot één enkele denkbeeldige draad. Zoals HPB duidelijk gemaakt heeft in *De sleutel tot de theosofie* betekent 'Meneer Jansen' in werkelijkheid de lange reeks van dagelijkse ervaringen, bij elkaar gehouden door de draad van herinnering die datgene vormen wat meneer Jansen 'zichzelf' noemt - deze bundel van ervaringen is dat wat de studie van theosofie iemand zou moeten doen doorzien, niet alleen maar door erover te praten, als een valse persoonlijkheid. 'Het besef van je eigen persoonlijkheid op aarde is alleen maar een vergankelijke droom.'¹⁴ Samen met deze duidelijke ontdekking dat ieder mens zich een valse persoonlijkheid aanmeet, die hij voor zijn ware zelf houdt, komt het besef dat er ook op elk niveau van het denkvermogen eenheid is, omdat ingezien wordt dat waar het denkvermogen ook werkt, dit overal op dezelfde manier werkt. Daarom zei HPB dat er niet zoiets als 'jouw denkvermogen' en 'mijn denkvermogen' bestaat; er is alleen maar denkvermogen. Ernstig in het hart van de mensen kijken en ook in je eigen hart, betekent de illusie te zien waartoe je geleid wordt door de van oudsher heersende gewoonte van het beschrijven, het benoemen en het trekken van conclusies over je eigen aard en die van anderen.

Volgens dat wat HPB ons heeft geleerd, is '...de mens de microkosmos. En omdat hij dat is, bestaan alle hiërarchieën van de hemelen binnenin hem. Maar in werkelijkheid is er geen macrokosmos en ook geen microkosmos, maar Een Bestaan. Groot en klein bestaan alleen gezien door een beperkt bewustzijn.'¹⁵ Dat ene bestaan 'overstijgt het menselijk voorstellingsvermogen en kan door een menselijke uitdrukking of gelijkenis alleen maar tekort worden gedaan. Het gaat boven het gebied en bereik van het denken uit' - om met de woorden van de *Mandukya Upanishad* te spreken 'het is ondenkbaar en onuitsprekelijk.'¹⁶

14 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 16.

15 *Mevrouw Blavatsky over de studie van theosofie*.

16 HPB, *De Geheime Leer*, Proloog.

Wijsheid of theosofie is een religieus bewustzijn, zoals we eerder zeiden. Het ontstaat alleen als het besef leeft, hoe vaag ook, dat overal, in alle dingen, alom-aanwezig, dat Ene Bestaan is; en het benoemen en beschrijven van al zijn manifestaties, en het trekken van conclusies die slechts gebrekkig kunnen zijn omdat ze immers bij het denken horen, dat is zich hullen in illusie. Hij die werkelijk theosofie bestudeert, leert om te kijken en te begrijpen, zonder te benoemen en te denken dat hij het weet. Zijn observatie leidt tot de erkenning van het feit dat de menselijke geest wezenlijk, in essentie dezelfde is; ook hier daagt het besef van eenheid.

Vooruitgang in theosofie is de weg van het onwerkelijke naar het werkelijke, van duisternis naar licht, van dood naar onsterfelijkheid. Het begin van die vooruitgang ligt in het begrijpen dat het oneindige niet gekend kan worden door het eindige. Het onvergankelijke kan niet worden gevonden door op te gaan in het vergankelijke en het samengestelde. De studie van theosofie in de ware zin van het woord is niet alleen de studie van theosofische literatuur. Het is de studie van het boek van het leven, de observatie van de menselijke aard, de contemplatie van de natuur en de verschijnselen van de geschapen wereld, en wel op zo'n manier dat je het Ene Bestaan voelt. In één van de *Upanishads* staat dat concentratie of *dharana* het constant richten van het denken op het Ene is. Daar valt al het denken dat scheiding maakt weg. Als er *dharana* is, bewerkstelligt al het denken en waarnemen een voortgaan van het bewustzijn in de stroom van het Ene.

Op deze manier is theosofisch leven een natuurlijke groei tot altruïsme. Wijsheid kan niet worden verkregen door iemand die geen liefde voor de mensheid - ja zelfs voor al het leven - in zijn hart heeft. 'Hebt u uw wezen afgestemd op de grote smart van de mensheid, kandidaat voor het licht? Hebt u dat?... Dan mag u binnentreden,' zegt *De Stem van de Stilte*. Liefde kan niet opkomen in een denkvermogen dat slechts verscheidenheid ziet. Alleen als het denkvermogen flitsen van de eenheid opvangt, begint het zich om anderen te bekommeren. Dan kan het niet meer rusten totdat het de uitweg uit alle zorgen vindt. Als de mens zich realiseert dat verdriet en slechtheid noch aan omstandigheden, noch aan de loop van de geschiedenis te wijten zijn, maar aan het menselijk denkvermogen en aan de daden van de mens, gaat hij als logisch gevolg de structuur en de bron van alle verdriet en slechtheid in de psychologie van de mens onderzoeken.

De Heer Boeddha onderwees dat de mens moet beseffen dat het lijden de eerste waarheid is en dat het onderzoeken van de diepe wortels van het lijden de volgende stap is. Hier begint het werk dat gedaan moet worden om zelfkennis te verkrijgen. Het is iets heel anders dan de poging om verlost te worden van persoonlijke moeilijkheden. Dit kan nooit worden verkregen, want waar een zelfzuchtig doel is, daar kan geen wijsheid zijn en zonder wijsheid kan er geen verlichting zijn. 'De hoogste aspiraties voor het welzijn van de mensheid worden gekleurd door zelfzucht als er in het denken van de filantroop een schaduw van begeerte naar eigen voordeel schuilt, of een neiging om onrecht te doen, zelfs als hij zelf niet bewust is van hun bestaan. Dit... zal nooit werken.'¹⁷ Dit zal nooit werken, want wijsheid kan alleen verkregen worden door diegenen die een 'onzelfzuchtige honger' naar wijsheid hebben.

17 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 2.

ALTRUÏSME IS EEN VORM VAN YOGA

Als men het lijden als een waarheid ziet, brengt dit een diepe betrokkenheid met de duizenden jaren oude toestand van de wereld met zich mee en het brandende verlangen om 'de grote wees', namelijk de mensheid, te hulp te komen. Als je af en toe of oppervlakkig het bestaan van verdriet opmerkt, dan doet het zich niet voor als een waarheid. En ook echt altruïsme is iets heel anders dan 'willen helpen' in de gewone zin van het woord. Echt altruïstisch handelen is een vorm van yoga, waar de Sanskriet-woorden *karma yoga* naar verwijzen. Wil je echt altruïstisch handelen, dan moet je helemaal vrij zijn van de ijdelheid jezelf wijs te maken dat je je bevindt in de hogere positie van iemand die in staat is te helpen. De geschiedenis van de mensheid toont dat, ondanks alle goede bedoelingen van vele mensen die het goed meenden met anderen, de wereld toch dezelfde is gebleven. Het verlangen alleen om anderen goed te doen voorziet iemand nog niet van de wijsheid die noodzakelijk is om werkelijk behulpzaam te zijn. Alleen diegene die door diepe studie goed voorbereid is, waaronder ook observatie van de natuur en van de menselijke aard valt, alleen diegene maakt zichzelf geschikt om dienstbaarheid in de ware zin van het woord te leren.

Het leven is uiterst creatief en werkt met onvoorstelbare en verbazingwekkende vernieuwingskracht tot in de kleinste dingen. Het persoonlijke denkvermogen kan van te voren niet zien op welke manier het leven zal groeien of hoe het zich zal ontwikkelen, want de grootsheid van de scheppende kracht kan niet bevat worden binnen de grenzen van de mechanische activiteit van het denken. 'De wereld – die van individuele bestaansvormen - is vol met die verborgen betekenissen en diepere bedoelingen die aan alle verschijnselen van het Universum ten grondslag liggen, en alleen de occulte wetenschap – dat wil zeggen, de *rede* tot bovenzintuiglijke Wijsheid verheven – kan de sleutel verschaffen om hen voor het intellect te ontsluiten.'¹⁸ Al wat leidt naar de manifestatie in hoogste mate van de vermogens van het bewustzijn en het innerlijk leven, is altijd goed. Alleen 'trots en verzet tegen de waarheid' doen iemand veronderstellen dat het mogelijk is te weten wat *goed* voor een ander is. De ware altruïst gaat daar niet van uit. Grote omzichtigheid, nederigheid en gevoeligheid zijn de tekenen van rijpheid die nodig is voordat men kan helpen. 'Wees nederig als u Wijsheid wilt bereiken'.¹⁹

HPB schrijft dat 'altruïsme een integraal deel is van zelfontwikkeling.' Naarmate het bewustzijn van een mens doordrenkt wordt met een altruïstisch gevoel, krijgt hij de kwaliteiten die we genoemd hebben en daardoor vindt zijn ontplooiing plaats. Het is een van de paradoxen van het innerlijke leven dat je moet leren helpen en daadwerkelijk behulpzaam te zijn, zonder dat je het gevoel hebt dat je in staat bent te helpen. De nederigste is de wijste en het meest geschikt om de wereld van dienst te zijn. Altruïsme is eerder een structurele verandering in de kwaliteit van het denkvermogen dan een of andere specifieke handeling. Als de innerlijke houding goed is, dan komt juist handelen vanzelf.

18 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 31.

19 HPB, *De Stem van de Stilte*, 161.

20 HPB, *Practisch Occultisme*, deel 2.

'Laten zij dadelijk weten en altijd goed onthouden dat het *ware Occultisme of Theosofie* bestaat in de 'Grote Verzaking van het Zelf', onvoorwaardelijk en volstrekt, in gedachten zowel als in daden. Het is ALTRUÏSME, en het werpt hem, die het in praktijk brengt, volslagen buiten de gelederen der levenden, waartoe hij niet meer gerekend kan worden.²⁰ Zoals we hebben gezien, brengt de realisatie van altruïsme de mens in een toestand waarin er een einde komt aan de persoonlijke wil en aan het verlangen om het leven in bepaalde patronen te gieten die de mens zelf heeft gemaakt. Altruïsme is niet mogelijk zolang het persoonlijke zelf met zijn trots en ijdelheid bestaat. Altruïstische vooruitgang betekent vaardigheid in het uitvlakken van het persoonlijke zelf, dat plaatsvindt door de activiteiten van dat persoonlijke zelf te begrijpen. 'Het is niet "de vreze Gods" die "het begin van Wijsheid" is, maar de kennis van het zelf die Wijsheid zelf is'²¹. Zelfkennis of *atma-vidya*, om een Sanskriet-term te gebruiken, 'is de enige vorm van kennis [occultisme] waarnaar elke theosoof... die wijs en onzelfzuchtig wil zijn, zou moeten streven'.²²

KIJK NAAR WAT ER IN JE GEBEURT

Het bestaan van het zelf wordt gekend door de activiteiten van het zelf in de vorm van denken, emotie, motivatie, enzovoort. Als die activiteit er niet is, kan men zich niet van het zelf bewust zijn. Om de aard van het zelf te kunnen begrijpen, moet je dus kijken naar wat er in je gebeurt. Dat is niet gemakkelijk, want de aard en hoedanigheid van het denken veranderen constant. Als het denkvermogen enigszins ontwikkeld is, vinden er zowel snelle als subtiele veranderingen plaats. Helderheid, een logische kijk en een scherpe observatie zijn noodzakelijk om iemand in staat te stellen om deze bewegingen te zien en te begrijpen. Scherpheid en helderheid worden gemakkelijker door observatie van externe feiten. Een 'oog' dat niet gewend is om te observeren heeft onvermijdelijk grote moeite met de taak om het zelf te leren kennen. Daarom moet men leren de bomen, de aarde, de lucht en de sterren, lelijkheid en schoonheid, pijn en vreugde te zien. Zo'n manier van kijken en beschouwen lijkt misschien wel de moeite niet waard. Maar het is noodzakelijk voor elke kandidaat die zelfkennis wil verwerven om zich te realiseren wat de beperkingen van zijn vermogen tot observatie zijn, hoe hij subtiele veranderingen en nuances mist en op welke manier hij, door zorgvuldig kijken, moet leren over kleur, vorm, beweging en gevoelens. Als hij dat doet, dan leert het denkvermogen om te kijken, dan wordt de blik helder en scherp, flexibel en subtiel, en dan is er een begin gemaakt om naar binnen te kunnen kijken. Een denkvermogen dat bij het waarnemen van feiten leert om rationeel en logisch te zijn is ook noodzakelijk, want zonder het vermogen om rationeel te zijn kun je heel goed misleid worden bij het kijken naar innerlijke activiteiten. Bedrog maakt deel uit van de structuur van het zelf. Het probeert altijd anders te zijn dan het is en tracht op anderen indruk te maken door middel van iets dat het niet is. Het wil, naar gelang de omstandigheden, slim of deugzaam lijken. Aan elk persoon laat het een ander gezicht zien, bewust of onbewust. Het verbergt zijn eigen kenmerken en doet alsof, of doet zich anders voor dan het is. Om dit spel van het zelf te kunnen doorzien, met zijn verborgen, subtiele en snel wijzigende handelingen, is een scherpe blik onontbeerlijk.

21 HPB, *Practisch Occultisme*, deel 1.

22 *Idem*, deel 2.

Kennis van het zelf is alleen te verkrijgen door diegenen die echt van plan zijn om te leren begrijpen. En aangezien er over het algemeen niet veel mensen zijn die dat van plan zijn, hebben er ook maar heel weinig mensen zelfkennis bereikt. Alle gevestigde belangen die verborgen liggen of zelfs duidelijk te zien zijn in elk mens, of in elke uiting van de maatschappij, vormen geweldige obstakels voor onderzoek naar het zelf. De druk die uitgaat van deze belangen weerhoudt het denkvermogen er steeds weer van om heel nauwkeurig naar binnen te kijken en verzint steeds weer nieuwe excuses om zijn blik op iets anders te richten. Door deze sterke psychologische drang hebben de mensen eeuwenlang de oorzaak van het kwaad en het lijden toegeschreven aan externe omstandigheden. Mensen hebben eeuwenlang geprobeerd om systemen, theorieën en van alles te veranderen, behalve zichzelf. Er zijn er maar weinig in de wereld die willen toegeven dat de grote, gecompliceerde problemen van de wereld niet opgelost kunnen worden door verandering in de loop van de geschiedenis of in de organisatie van de maatschappij. De oplossing ligt overduidelijk bij de schepper van het probleem, bij de mens zelf namelijk, maar hij wil dit onaangename feit niet zien.

De biologische erfenis van de mens drijft hem in de richting van overleven en veiligheid. Hij houdt in heel grote mate zijn dierlijke erfenis intact en die erfenis bestaat erin zich te verzekeren van veiligheid, voor het leven van zichzelf en van de soort. Die veiligheid wordt bereikt als er voldoende eten van de goede soort is om het lichaam gezond te houden en als er een eenvoudig onderdak is en kleding om hem te beschermen tegen de elementen. Maar het menselijk denkvermogen heeft deze eerste behoeften enorm uitgebreid en heeft de mens laten geloven dat reusachtige huizen, allerlei soorten producten, verschillende soorten voedsel, delicatessen en pleziertjes voor zijn bestaan noodzakelijk zijn. Als resultaat van dat steeds meer en meer willen hebben, zogenaamd voor eigen veiligheid en welzijn, zijn er grote organisaties van fabrieken, markten, banken, communicatienetwerken en dergelijke in het leven geroepen die talloze producten moet vervaardigen. Nu is de mens het slachtoffer van zijn eigen organisatie en hij voelt zich een radertje in een enorme machine, en lijdt onder het gevoel van vervreemding, die een symptoom is van deze tijd. Dit alles vloeit voort uit het feit dat dat wat in het begin een simpel biologisch instinct van zelfbescherming was, nu een psychologische drijfveer voor de mens is geworden, waarvan hij zich zelfs niet bewust is, en die hij niet kan tegenhouden, maar waar hij wel een rem op moet zetten, wil hij vrij zijn. Die koortsachtige race in het vinden van zekerheid en genot is zelf een bedreiging voor de veiligheid gaan vormen. De weigering om te kijken naar de gevestigde psychologische belangen in de mens zelf zorgt ervoor dat de mens koortsachtig tracht zichzelf te vervullen door steeds meer aan de buitenkant te zoeken en te proberen iets anders te worden dan hij is. Omdat de mentale activiteiten waaraan hij toegeeft zelf oppervlakkig van aard zijn, voelt hij zich leeg van binnen en zoekt hij compensatie door de verwerving van macht, bezit en genot. De race naar het verwerven van dingen is overduidelijk de oorzaak van gevaar en frustratie.

HET ZUIVEREN VAN HET DENKVERMOGEN

Om het *zelf* helder en duidelijk te kennen, is het noodzakelijk om je met zorg aan je taak te wijden. Het is niet genoeg om te zeggen 'ik ben hebberig' en je dan onmiddellijk af te wenden en naar iets anders te kijken. Het 'ik', in zijn verlangen om te overleven, drijft je er steeds weer toe om je af te

wenden. De druk van een eeuwenoude mentale aard, 'de onwil om de gevestigde orde van dingen op te geven', ligt achter deze impuls om een andere kant op te kijken. Om standvastig en helder naar binnen te kunnen kijken en niet weg te lopen voor de feiten, moet er voldoende voorafgaande contemplatie zijn om de stellige overtuiging teweeg te brengen dat er geen andere oplossing voor het menselijk probleem is dan het zuiveren van het menselijk denkvermogen. Het menselijk probleem is natuurlijk ieders eigen probleem, net zo goed als het probleem van de gehele mensheid.

'Het stoffelijke Zelf en het geestelijke Zelf kunnen nooit samengaan. Eén van de twee moet verdwijnen; er is geen plaats voor beide.'²³ Als het stoffelijke zelf, het persoonlijke zelf met zijn dierlijke erfenis en gevestigde belangen, niet ophoudt te bestaan, kan de grootsheid van de Geest nooit worden ontdekt. ' "Om kenner van het Al-Zelf te worden, moet u eerst kenner van het Zelf zijn", zo spreekt de Grote Wet. Om de kennis van dat Zelf te bereiken, moet u het *zelf* opgeven voor het niet-zelf, het zijn voor het niet-zijn.'²⁴ Deze cryptische waarheid wordt niet serieus ter harte genomen, omdat het persoonlijke zelf heel slim het denkvermogen vult met twijfel over die uitspraak, in de hoop dat er wel een andere oplossing gevonden kan worden. De zogenaamde spirituele zoeker probeert meestal oplossingen te vinden in goden, goeroes en leraren, geschriften en andermans woorden, door mantra's en ceremoniën, door pseudo-heilanden en allerlei soorten maskerades. Dergelijke hoop, meningen en twijfel maken het onmogelijk om de energie te vinden die nodig is om het zelf te begrijpen. Daarom is het essentieel om de fundamentele vragen en feiten die met de problemen van het leven te maken hebben logisch uit te denken en om de diepe overtuiging te krijgen dat de mens alle energie die hij heeft, moet richten op begrip van het zelf. Deze energie wordt in oude literatuur *virya* genoemd, 'de onverschrokken kracht die zich een weg bevecht naar de hoogste waarheid, uit het slijk van aardse leugens'.²⁵ Als er, door de afwezigheid van twijfel over het werk dat gedaan moet worden, een dergelijke kracht opwelt, dan is het mogelijk om te kijken naar de subtiele en constant veranderende, vaak bedrieglijke bewegingen van het zelf, zonder je ervan af te keren. Kijken zonder afgeleid te worden, zonder te zoeken naar uitvluchten of verontschuldigungen, is ook een aspect van *dharana*. In staat te zijn om de aandacht te houden bij dat wat in je is, zonder afleiding, is een deel van het leren om niet *te worden* wat je niet bent, want *worden* is zoeken naar het 'meer' dat buiten je ligt.

Het werk dat je moet doen om kennis van het zelf te verkrijgen is niet gemakkelijk. Het is een levenstaak.

'Draait de weg de hele tijd omhoog langs de heuvel?'

'Ja, helemaal tot het eind.'

'Duurt de tocht de hele dag?'

'Van de ochtend tot de nacht, mijn vriend.'

23 HPB, *De Stem van de Stilte*, 56.

24 HPB, *De Stem van de Stilte*, 19.

25 HPB, *De Stem van de Stilte*, 211.

Het is een soort werk dat gedurende alle delen van de dag gedaan moet worden, elke dag, het hele leven door. Het is niet genoeg om een beetje van je tijd daarvoor apart te zetten. 'Hij die *daarachter* wil zien... moet een ijzeren, nooit aflatende vastbeslotenheid bezitten, en toch vriendelijk en zachtaardig zijn, nederig, en hij moet elke hartstocht die naar het slechte leidt uit zijn hart hebben gesloten.'²⁶ De aspirant moet gedreven worden door een kracht die zegt: 'nu ik op weg ben naar de grote kennis, zal ik het doel bereiken of sterven.'

Nirvana betekent letterlijk 'uitblussen'. Het uitblussen van alle bewegingen van het kleine zelf is de weg naar dat grote, onbekende gebied van nirvana. In yoga-terminologie wordt het genoemd: het stil maken van de bewegingen van het denkvermogen, omdat het denkvermogen de schepper is van het onbeduidende persoonlijke zelf. Nirvana bereiken betekent niet iets worden, maar het betekent zelfzucht uitvlakken. De vedanta-filosofie zet uiteen dat Brahman, of het ware Zijn, niet gevonden kan worden door te zoeken, door te proberen iets aan jezelf toe te voegen, of het nu toevoegen van kennis is of iets anders. Brahman wordt gevonden door negatie, door de ontkenning van dat wat onwaar is. Onwaarheid brengt zichzelf tot uitdrukking in de bewegingen van het denkvermogen die gebaseerd zijn op het idee, in ruimere of in engere zin, van overleving en veiligheid. Ook het zoeken naar genot hoort daarbij. De totale ontkenning van overleven of genot is het opgeven van het zelf voor het niet-zelf, van het zijn voor het niet-zijn. Omdat iedereen zijn eigen kleine zelf moet ontkennen en het grote Niet-zelf moet ontdekken, kun je zelfkennis niet van een ander verkrijgen. Je kunt haar niet krijgen door informatie in boeken. Iedereen moet het werk voor zichzelf doen en het moet elke dag worden gedaan.

JUIST HANDELEN

Als het zelf begrepen en ontkend wordt, dan is er in het handelen ware rechtvaardigheid. Handelen is niet zonder meer goed als het volgens de wetten van de maatschappij is of volgens de gedragscodes die gebruikelijk zijn. Juist handelen komt voort uit een denkvermogen dat het begrip 'ik', de valse persoonlijkheid aan de kant heeft gezet en de ketenen, gesmeed door het zelfzuchtig bezig zijn, afgeworpen heeft. 'Ethiek is de ziel van de wijsheidsreligie' en 'theosofie moet doordringen zijn van ethiek, zij moet de ziel zuiveren als ze het lijden wil verlichten, zelfs het fysieke lijden'.²⁷ Waarachtig ethisch gedrag in deze zin van het woord is de enige weg naar verlichting van het lijden, want het voorkomt dat verder leed ontstaat. Elke ware godsdienst is daarom gebaseerd op ethiek. Hoewel de voorschriften van de verscheidene godsdiensten later verdraaid en gewijzigd zijn, laat de universele basis van de ethiek zien dat godsdienst niet kan bestaan zonder rechtvaardigheid. Zoals HPB citeerde, 'men kent een boom aan zijn vruchten' en 'een kleine portie van de ware wetenschappen is beter dan een massa onverteerde en verkeerd begrepen leer'. Zelfs een beetje zelfkennis zal de mensheid helpen snel in moreel opzicht te groeien, wat het enige is dat de mensen vrede en harmonie kan brengen.

²⁶ *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 62.

²⁷ HPB, *De Sleutel tot de Theosofie*.

'De ziel van de mens is onsterfelijk, en zijn toekomst is de toekomst van iets waarvan de groei en pracht geen grenzen kent.'²⁸ De ziel van de mens is in wezen het vermogen van kennis en intelligentie. Dat wat de mens tot mens maakt is de kwaliteit van zijn bewustzijn, die anders is dan die van de koninkrijken onder het menselijk niveau. De mens is zich bewust van zijn omgeving, van de natuur, van voorwerpen, van andere mensen en andere levensvormen. Ook dieren kunnen het objectieve bestaan rondom zich waarnemen, vaak beter dan mensen dat kunnen. Hun zintuigen zijn immers niet bot en afgestompt door het van gedachten vervulde denkvermogen dat alleen met zichzelf bezig is en met een netwerk van dingen die tot het verleden behoren. Het vermogen om bewust te zijn van externe dingen is dus niet die speciale hoedanigheid die een mens tot mens maakt. De essentie van menselijk bewustzijn wordt gevormd door het vermogen om zich bewust te zijn van immateriële en ontastbare feiten en waarheden. Ook de beschaving, die typisch is voor menselijk leven, is niet voornamelijk een zaak van het scheppen van een sociale structuur of van het bouwen van piramides, tempels en wolkenkrabbers. De grootsheid van een beschaving hangt af van de verscheidene aspecten van het leven in die beschaving die te maken hebben met de beleving van waarden als schoonheid, harmonie, vrijheid, rechtvaardigheid of *dharmā*, enzovoort. Al dergelijke waarden wijzen op ontastbare, maar daardoor niet minder waardevolle werkelijkheden. De groei van de menselijke geest ligt in een verruimd bewustzijn en uiteindelijk in het volmaakt tot uitdrukking komen van de innerlijke waarden die eigen zijn aan de aard van het bewustzijn zelf.

BRON VAN GELUK

In het oude India werd gezegd dat bewustzijn in zijn pure en absoluut ware dimensie synoniem is met intelligentie en gelukzaligheid. Het feit dat niet alleen elk menselijk wezen, maar ook elke vorm van leven op zoek is naar geluk, bewijst dat geluk eigen is aan de aard van het bewustzijn. Niemand vraagt zich af waarom hij gelukkig is. Iedereen neemt als vanzelfsprekend aan dat geluk een natuurlijke toestand is en dat het zijn geboorterecht is dit te ervaren. Hij wordt er alleen toe gedreven om vragen te stellen als het geluk ontbreekt. Hoe minder bewustzijn er in de individuele mens is opgebloeid, hoe meer hij een gemis voelt en een ontevredenheid, die tot uitdrukking komt in de drang om datgene te zoeken waarvan de individuele mens denkt dat het zijn geluk zal bevorderen. Het voortdurend zoeken naar geluk buiten jezelf, door familie, vrienden, dingen, geld, enzovoort - is een heel eigenaardige illusie waarin de mensen gevangen zitten. Deze illusie, die eeuwen duurt, wordt in de oosterse traditie vergeleken met een enorme zee waarin mensen ondergedompeld zijn en heen en weer geslingerd worden. Het is de 'zee van wording' die in het Sanskriet *bhava-sagara* heet. Het einde van de illusie begint met de erkenning dat het een grote vergissing is om het geluk buiten je te zoeken. Het wanhopige zoeken buiten zichzelf is het meest ondermijnende van dat wat gezocht wordt, want de bron van geluk is het bewustzijn zelf. Alleen door het bewustzijn binnenin toe te staan om zich te ontvouwen en in grotere mate bewust te worden, kan men werkelijk geluk vinden.

28 Mabel Collins, *De Idylle van de Witte Lotus*.

Voor de moderne mens lijkt de waarheid van ongehechtheid onmogelijk en onbereikbaar, omdat hij gewend is aan opwinding, plezier en het sterk benadrukken van ervaringen. Vaak wordt er gedacht dat ongehechtheid hetzelfde is als afstand doen van uiterlijke zaken, van verantwoordelijkheden, mensen en activiteiten. Ware ongehechtheid moet men zien als een innerlijke toestand die ongeacht de uiterlijke omstandigheden kan ontstaan. Het verlangen om uiterlijke dingen los te laten en daaraan te ontsnappen, is op zichzelf een vorm van gehechtheid. Ongehechtheid is de totale vrijheid van elk verlangen naar ervaringen of naar de herinnering aan ervaringen. Het betekent een constant wegvegen van het stof dat zich verzamelt op de spiegel van het bewustzijn, opdat deze altijd een zuivere weerspiegeling van de waarheid blijft. Het denkvermogen dat zich aan niets hecht, bereikt nirvana, zo leert de oude wijsheid.

Het denkvermogen hecht zich aan alles waaraan het gewend is en aan alle dingen die hem bekend zijn. En daarom is het zo moeilijk om gewoonten te laten schieten. Het denkvermogen houdt vast aan gewoonten, gewoontepatronen en traditie. Het is bang voor de dood, omdat de dood hem alles zal afnemen wat het kent. Krishnamurti wijst erop dat men niet bang kan zijn voor het onbekende, omdat het onbekend is. Bang zijn voor de dood betekent bang zijn om het bekende kwijt te raken. Tranen die vloeien bij iemands dood worden vaak veroorzaakt door het verlies van materiële of psychologische steun waaraan men gewend is geraakt. Gehechtheid treedt ook naar voren als het verlangen om te bestaan in de vorm die men kent, mogelijk met wat aanpassingen in overeenstemming met onvervulde verlangens. De wens om 'te zijn' wordt in yoga gerekend tot de belemmeringen van het denkvermogen. Dit is het diepgewortelde, soms subtiele verlangen in ieder individu naar continuïteit. Iedereen verlangt er vurig naar om zichzelf te zien voortbestaan in zijn nageslacht en familie, of door het verkrijgen van roem in de een of andere vorm, zelfs door het ophangen van foto's of portretten op allerlei plaatsen. Het verlangen naar continuïteit door middel van roem heeft mensen ertoe gebracht om hun leven op het spel te zetten en zogenaamde heldendaden te verrichten. Het komt ook tot uiting in het grote belang dat het denken zou kunnen hechten aan reïncarnatie, terwijl het zich zijn vroegere en toekomstige levens voorstelt, en zich al verkneukelt bij de gedachte aan wat het in andere incarnaties zal bereiken. Een andere vorm van hetzelfde verlangen is het continu bezig zijn met het leven na de dood, wat er de oorzaak van is dat mensen geregeld mediums en seances bezoeken.

HET VERLANGEN OM 'TE ZIJN' MOET WORDEN ONTKEND

Reïncarnatie is onderwezen als een deel van de filosofie van verscheidene godsdiensten, vanwege het licht dat het werpt op het lijden dat geboorte met zich meebrengt en de rechtvaardigheid en dergelijke van gebeurtenissen. Geloof in reïncarnatie helpt ongetwijfeld diegenen die wanhopig zijn, vooral wanneer religieuze dogma's steeds volgehouden hebben dat als er in één kort leven geen vooruitgang gemaakt wordt, volgens bepaalde religieuze leerstellingen, dat er dan eeuwige verdoemenis op zal volgen. Ondanks dergelijke steun die de leer van reïncarnatie geeft, sprak de wijste van alle mensen, de Heer Boeddha, hier nooit over in expliciete termen, en ook werd er geen nadruk op gelegd door andere belangrijke scholen van denken en andere grote leraren. De reden is duidelijk. Leven en bewustzijn mogen zich manifesteren in allerlei opeenvolgende voertuigen, maar dit feit is van weinig belang voor hen die serieus zoeken naar bevrijding van onwetendheid en verdriet.

Een dergelijke bevrijding bestaat uit het vrij zijn van verlangen en gehechtheid. Gehechtheid aan het idee van continuïteit in enige vorm is, net als gehechtheid in iedere andere vorm, een obstakel voor vrijheid. Maar aangezien deze speciale vorm van gehechtheid extreem subtiel van aard is en verborgen ligt in de diepste lagen van het denkvermogen, moet er speciale aandacht gegeven worden aan de observatie daarvan. Het verlangen om 'te zijn' moet, bij het proberen om het zelf te begrijpen, opgespoord en ontkend worden, voordat er gezegd kan worden dat het 'zijn' voor het 'niet-zijn' opgegeven is. Het uitroeien van het verlangen naar continuïteit is veel belangrijker dan het onderzoeken van vorige levens of het speculeren over een toekomstig bestaan.

Het bewustzijn bezit alle creatieve vermogens die men zich kan wensen. Zijn creatieve vermogen bloeit op wanneer het niet gefixeerd is of zich vasthoudt aan bepaalde dingen door gehechtheid. Of men nu gehecht is aan ervaringen uit het verleden of het heden, gehechtheid betekent beperking, zowel in ruimte als in tijd. Het vermogen om te kennen, wat de essentie van het bewustzijn is, is onbeperkt. In feite bestaat er geen weten buiten het eigen bewustzijn; als voorwerpen niet weerspiegeld worden in het bewustzijn, dan houden ze op voorwerpen te zijn. Aan de andere kant, zelfs als iets objectief gezien niet bestaat, is het, als het verschijnt in het bewustzijn, een realiteit voor de persoon die ermee te maken heeft. Dat wat gekend kan worden heeft geen grenzen en alles wat gekend kan worden is in potentie deel van het bewustzijn. Maar het menselijk denkvermogen negeert het oneindige en hecht zich aan een onbeduidend stel bekende feiten die het met zichzelf identificeert. Deze feiten en ervaringen maken wat het 'zichzelf' en 'mijn kennis' leert noemen. Gehechtheid aan een bekende serie feiten, of deze nu tot het verleden of het heden behoren, beperkt het vermogen om te kennen tot een heel klein gebied. Al de informatie in bezit van de grootste geleerde blijft nog onbeduidend vergeleken bij wat het bewustzijn in staat is te kennen. Een adept, in de spirituele zin van het woord, is iemand die de mogelijkheden die alle mensen slechts in de kiem of in beperkte mate bezitten, tot volmaaktheid heeft gebracht. Zo'n adept schreef: 'Geloof me, er komt in het leven van een adept een ogenblik, waarop de doorstane beproevingen duizendvoudig worden vergoed. Om verdere kennis te kunnen verwerven is hij niet langer aangewezen op een omslachtig en traag proces van onderzoek en vergelijking van verschillende zaken. In plaats hiervan wordt hem een ogenblikkelijk, onvoorwaardelijk inzicht vergund in elke hoogste waarheid... de adept ziet, voelt en leeft in de bron van alle fundamentele waarheden zelf - de Universele Geestelijke Essentie van de Natuur...' ²⁹

VRIJ ZIJN VAN GEHECHTHEID

De onbeperkte creatieve kracht van het bewustzijn kan alleen werken als er een einde komt aan de beperking door gehechtheid en men zich niet vereenzelvigd met objecten. Vrij zijn van gehechtheid houdt het ontdekken in van nog een andere eeuwige waarde die eigen is aan het bewustzijn. Aangezien de andere absolute waarden onmogelijk kunnen opbloeien in afwezigheid van innerlijke vrijheid, wordt er in het Oosten over geestelijke bevrijding gesproken als het fundamentele doel van het menselijke bestaan. Vrijheid wordt, net als geluk, instinctief gezocht door het leven dat in een vorm opgesloten is.

Dit geeft aan dat vrijheid inherent is aan iemands eigen aard. Bewustzijn neemt zijn oorspronkelijke en natuurlijke staat weer aan, wanneer het vrij is van gehechtheid aan vergankelijke dingen. Vrijheid wordt daarom in werken over yoga beschreven als de natuurlijke toestand, want in de toestand van vrijheid manifesteert zich alles wat van nature eigen is aan het bewustzijn, met inbegrip van waarden die we tot nu toe nog niet hebben genoemd. Wijsheid, liefde, harmonie, zuiverheid, volkomenheid, zijn enkele van de natuurlijke gaven van het bewustzijn, naast vrijheid, gelukzaligheid en intelligentie.

Het ontwaken van de sluimerende vermogens in de mens is het ontdekken van de pure en essentiële aard van het bewustzijn. Het heeft weinig te maken met het ontwikkelen van telepathie, helderziendheid en andere van zulk soort ogenschijnlijke vermogens en prestaties, die geen fundamentele verandering van de mens met zich meebrengen en die ook niet de glorie van zijn bewustzijn naar voren doen komen. Aan de andere kant beperkt de mens zichzelf als hij zich identificeert met de ervaringen van prestaties op dit terrein en gaat hij door met verblijven in het veld van illusie, want elke vereenzelviging is illusie.

Zelfkennis is dan ook zowel een ontkenning als een ontdekking, zowel een verzaking als een verwerkelijking. Het is het ontkennen van gehechtheid en illusie en het ontdekken van de ware aard en de vermogens van het inwonend leven. Door een totale ontkenning 'moet de zuivering van het denkvermogen niet alleen op het hoogste niveau plaatsvinden, maar ook in de verborgen diepten. Wanneer het denkvermogen leeg is van alles wat daarin opeengehoopt ligt, dan is er niet langer meer een ik, de verzamelaar. De opeenhoping, de opgeslagen herinneringen zijn het ik; het ik is niet een entiteit die apart staat van die opeenhopingen... het denkvermogen moet helemaal leeg zijn om te kunnen ontvangen; maar vurig verlangen om leeg te zijn teneinde te ontvangen is een diep-gezetelde belemmering, en die moet ook volledig begrepen worden en niet slechts op één speciaal niveau. Het hunkeren naar ervaring moet helemaal stoppen, en dit gebeurt alleen wanneer degene die ervaart zich niet voedt met ervaringen en de herinneringen daaraan.'³⁰

Wanneer er een echt begrip van het zelf is en zuivering heeft plaatsgevonden, dan is er geen zelf meer in de gewone zin van het woord. Daarom heeft het woord 'zelfkennis' in die situatie geen betekenis. Het woord 'zelfkennis' suggereert misschien dat er een kenner is die het zelf als een object kent. Maar in de toestand van ware, diepe kennis, wat de toestand is van wijsheid, is er geen dualiteit; er is geen zelf dat gekend moet worden; er is geen kenner en geen object van kennis. 'De ware kennis... is niet een mentale maar een spirituele toestand, en impliceert de volledige éénwording van de kenner en het gekende.'³¹

30 J. Krishnamurti, *Commentaar op het leven*, deel 1.

31 *De Mahatma-brieven aan A.P. Sinnett*, nr. 69.

Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland
Tolstraat 154, 1074 VM Amsterdam, 020-6765672